

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/47/230-233>

Şükufə Hüseynova

Xəzər Universiteti

magistrant

<https://orcid.org/0009-0001-0223-2281>

shukufahuseyn99@gmail.com

Ailə, qadın, gənclik problemlərinin çağdaş ictimai kontekstdə hekayəyə əksi

Xülasə

Çağdaş Azərbaycan hekayələrində ailə, qadın və gənclik mövzuları, cəmiyyətin sosial və mənəvi dinamikasını əks etdirən əsas tematik xəttlərdən biridir. Bu hekayələrdə ailə institutunun zəifləməsi, boşanma halları, valideyn-övlad münasibətlərində yaranan uçurumlar və ailədaxili zorakılıq kimi problemlər realist yanaşmalarla təqdim olunur. Qadın obrazları, həm ənənəvi rollarla, həm də müasir dövrün diktə etdiyi azadlıq və mübarizə tələbləri arasında qalmış fərd kimi təsvir edilir. Gənclik isə həm sosial ədalətsizlik, işsizlik və təhsil problemləri ilə mübarizə aparan, həm də özünü reallaşdırmaq istəyən bir nəsil kimi təqdim edilir. Müasir hekayə janrında bu mövzular təkcə sosial reallığın təsviri deyil, eyni zamanda psixoloji, mədəni və estetik aspektlərdə də işlənir. Hekayələrdə istifadə edilən simvollar, məkan və zaman anlayışları bu mövzuların dərinləşdirilməsinə xidmət edir və oxucunu düşündürən çoxqatlı məna strukturları yaradır. Ailə, qadın və gənclik problemlərinin ədəbi mətnlərdə işlənməsi, cəmiyyətin dəyişən strukturuna və dəyərlər sisteminə uyğun olaraq daha kompleks və çoxsəslilik daşıyan məzmunlarla təqdim olunur.

Açar sözləri: *Ailə institutunun dağılması, ailədaxili konflikt. boşanma və emosional uzaqlıq. valideyn-övlad münasibətləri, adın hüquqları, patriarxal struktur*

Shukufa Huseynova

Khazar University

Master student

<https://orcid.org/0009-0001-0223-2281>

shukufahuseyn99@gmail.com

Reflection of Family, Women, And Youth Problems in the Contemporary Social Context in the Story

Abstract

Contemporary Azerbaijani short stories often explore themes of family, women, and youth, reflecting the social and spiritual dynamics of society. In these narratives, the institution of the family is portrayed as weakened: cases of divorce, rifts in parent-child relationships, and domestic violence are presented with a realistic approach. Female characters are depicted as individuals caught between traditional roles and the demands of modern times for freedom and struggle. Youth, in turn, is portrayed as a generation fighting against social injustice, unemployment, and educational challenges, while also striving for self-realization. In modern prose, these themes are addressed not only as representations of social reality but also through psychological, cultural, and aesthetic lenses. The use of symbols, concepts of space and time, contributes to the depth of these topics and creates multi-layered meaning structures that provoke reflection in the reader. The depiction of family, women, and youth issues in literary texts aligns with the evolving structure of society and its system of values, giving the content a more complex and polyphonic nature.

Keywords: *disintegration of the family institution, intra-family conflict, divorce and emotional distance, parent-child relationships, name rights, patriarchal structure*

Giriş

Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatında ailə, qadın və gənclik problemləri mühüm ədəbi və sosial diskurslardan birini təşkil edir. Cəmiyyətin sürətlə dəyişən sosial, iqtisadi və mədəni strukturları bu mövzuların hekayə janrında daha çox işlənməsinə səbəb olmuşdur. Müasir dövrdə ailə institutunun zəifləməsi, qadınların hüquq və azadlıqları uğrunda apardıqları mübarizə, gənclərin sosial bərabərsizlik, işsizlik və identiklik axtarışları kimi məsələlər ədəbi əsərlərdə həm fərdi, həm də ümumi ictimai kontekstlərdə dərinləşdirilir. Bu problemlər yalnız realist təsvirlərlə yox, həm də psixoloji və estetik ifadə vasitələri ilə hekayə janrında öz əksini tapır. Beləliklə, ailə, qadın və gənclik tematikası çağdaş hekayə yaradıcılığında həm sosial problemlərin güzgüsü, həm də fərdin cəmiyyətlə münasibətinin poetik ifadəsi kimi çıxış edir (Əliyeva, 2022). Hekayə janrında ailə institutunun təsviri əsasən dağılma, emosional soyuqluq və funksional çatışmazlıqlar üzərindən təqdim olunur. Müasir hekayələrdə ailə artıq sabitlik və qoruyucu mühit simvolu kimi deyil, fərdi boğan, onun potensialını məhdudlaşdıran bir struktur kimi verilir. Valideyn və övlad münasibətlərindəki qarşılıqlı anlaşılmaqlıq, ailədaxili zorakılıq və ailə modelinin sarsılması hekayələrin əsas motivlərindəndir. Bu mövzular vasitəsilə müəlliflər həm sosial dəyişiklikləri, həm də fərdi izzətləri ustalıqla təsvir edirlər (Hüseynli, 2023, s. 113).

Tədqiqat

Qadın obrazları çağdaş hekayələrdə daha çox öz mövqeyini qorumağa çalışan, cəmiyyətin basqılarına qarşı çıxan, qərar verən və dəyişiklik yaradan subyektlər kimi təqdim edilir. Ənənəvi gender rollarının tənqidi, qadının həm ailə, həm də karyera sahəsində qarşılaşdığı baryerlər, şəxsi azadlıq və kimlik uğrunda apardığı mübarizə bu obrazların quruluşunda özünü göstərir. Qadınların daxili monoloqları və sosial mühitlə toqquşmaları vasitəsilə hekayələrdə həm real, həm də simvolik məna qatda gender bərabərsizliyi məsələləri açılır (Mövlud, 2021). Gənclik problemi isə çağdaş dövrdə sosial bərabərsizlik, gələcəyə inamsızlıq və dəyərlər böhranı ilə müşayiət olunur. Gənc obrazlar çox vaxt ali təhsilə, işə və sosial mobilizasiyaya çıxış imkanlarından məhrum olan, ailənin və cəmiyyətin ziddiyyətli gözləntiləri arasında sıxışan bir nəslin nümayəndələri kimi verilir. Hekayələrdə onların identiklik axtarışları, qərarlılıqları, üsyanları və tənha qalma hallarına tez-tez rast gəlinir. Bu motivlər gənclərin psixoloji portretinin formalaşdırılmasında əsas vasitə rolunu oynayır (Məmmədli, 2021).

Bu üç əsas mövzu – ailə, qadın və gənclik – çağdaş hekayədə bir-biri ilə vəhdətdə işlənir. Müəlliflər bu mövzuları yalnız fərdi faciə kimi deyil, eyni zamanda sistematik və strukturlaşdırılmış sosial problemlərin təzahürü kimi təqdim edirlər (Qasımov, 2020). Hekayələrdə istifadə olunan məkanlar – ev, məktəb, iş yeri, ictimai məkan – obrazların daxili dünyası ilə sosial realıq arasında əlaqə yaratmaq üçün funksional rol oynayır. Hekayənin qısa və yığcam forması isə bu problemləri daha intensiv və təsirli formada oxucuya çatdırmağa imkan verir. Bu mövzuların hekayə janrında aktualıq qazanmasının əsas səbəblərindən biri, çağdaş cəmiyyətin dərin struktur dəyişiklikləri ilə üzləşməsidir. Qloballaşma, informasiya texnologiyalarının təsiri, urbanizasiya və ənənəvi dəyərlərin aşınması fonunda ailə və sosial münasibətlər yeni formalar alır (Quliyev, 2019). Ədəbi mətn bu dəyişiklikləri izləyən və əks etdirən bir güzgü rolunu oynayır. Yazıçılar cəmiyyətdəki böhranları və fərdi faciələri mikro səviyyədə göstərərək, oxucunu həm emosional, həm də intellektual baxımdan bu problemlərlə üz-üzə qoyurlar. Ailə modeli artıq yalnız bioloji və hüquqi çərçivələrlə məhdudlaşmır, həm də fərdlərarası münasibətlər, sosial gözləntilər və psixoloji yük baxımından təhlil olunur. Bu kontekstdə ailə obrazı həm də cəmiyyətin ümumi dəyərlər sistemindəki böhranı təmsil edir (Əliyeva, 2021). Hekayələrdəki ailə konfliktləri, əsasən, şəxsi azadlıqların boğulması, qarşılıqlı anlaşılmaqlıq və nəsillərarası dünyagörüş fərqləri üzərindən qurulur. Qadın obrazının transformasiyası da çağdaş dövrün mühüm ədəbi göstəricilərindəndir. Ədəbi hekayələrdə qadınlar artıq qurban və ya passiv iştirakçı deyil, öz həyatı üzərində nəzarətə can atan, cəmiyyətdə aktiv mövqe tutmağa çalışan fərdlər kimi təqdim edilir (Hüseynova, 2022). Bu, qadın mövzusunun ədəbiyyatda həm sosial, həm də estetik baxımdan yenidən dəyərləndirilməsinə şərait yaradır. Gənclik mövzusu isə sosial bərabərsizlik, imkanların məhdudluğu və psixoloji təcrid kontekstində inkişaf edir. Gənc obrazlar, əsasən, cəmiyyətin onları başa düşə bilməməsi və onların daxili narahatlıqları ilə fərqlənirlər. Bu mövzu

ədəbiyyatda gənc nəslin sosial sistemlə toqquşması və fərdi çıxış yolları axtarması şəklində təqdim olunur (Cəfərova, 2022; Məmmədova, 2021).

Bu, mövzunu yalnız təsviri şəkildə təqdim etməklə kifayətlənməyib, onun **səbəblərini, nəticələrini, əlaqələrini və simvolik mənalarını** dərinlən izah etməyə imkan verir. Ailə, qadın və gənclik problemlərinin çağdaş ictimai kontekstdə hekayələrə əksinə dair təhlilli izah aşağıdakı kimi təqdim oluna bilər: Çağdaş Azərbaycan hekayələrində ailə, qadın və gənclik problemlərinin işlənməsi, sosial reallıqların ədəbi interpretasiyası baxımından çoxqatlı struktura malikdir. Bu mövzular yalnız birbaşa məişət və ya fərdi konfliktlər kimi deyil, həm də cəmiyyətin institusional və mədəni böhranlarının təzahürü kimi təhlil olunur (Muradlı, 2020). Ailə modeli üzərində aparılan təhlillər göstərir ki, hekayələrdə ailə çox vaxt nəinki dəstəkverici bir sistem kimi, əksinə, fərdin inkişafını məhdudlaşdıran bir struktur kimi təqdim edilir. Valideyn-övlad münasibətləri, ailədaxili kommunikasiya pozuntuları və emosional uzaqlıq bu strukturun əsas təzahür formalarıdır. Bu təsvirlər ailə institutunun çağdaş dövrdə dəyişən funksiyasını tənqidi şəkildə ortaya qoyur (Əlizadə, 2023). Qadın obrazlarının analizi göstərir ki, müasir hekayələrdə qadınlar sadəcə məişət çərçivəsində fəaliyyət göstərən passiv fiqurlar deyil, sosial stereotiplərlə mübarizə aparan, azadlıq və identiklik axtaran subyektlər kimi təqdim olunur (Əliyev, 2020). Qadınların daxili monoloqları, susqunluqları və gündəlik həyatdakı rutinlərlə toqquşmaları, həm şəxsi, həm də kollektiv travmaların ədəbi təzahürü kimi təhlil edilə bilər. Bu yanaşma, qadın obrazlarının sadəcə “qurban” mövqeyində deyil, həm də dirəniş göstərən və dönüş yaradan qüvvə kimi ədəbi strukturda iştirak etdiyini ortaya qoyur (Kamal, 2018).

Cədvəl 1. Çağdaş hekayələrdə əsas sosial temalar və onların təsvir vasitələri.

Tematik xətt	Əsas motivlər	Ədəbi ifadə vasitələri	Simvolik elementlər
Ailə problemi	Emosional uzaqlıq, ailədaxili gərginlik, boşanma	Daxili monoloq, retrospektiv yaddaş, dialoq	Bağlı qapılar, boş otaqlar, susqunluq
Qadın mövzusu	Azadlıq mübarizəsi, sosial rol konfliktli, gender diskriminasiyası	İroniya, təsviri psixologiya, simvolizm	Pəncərə, aynalar, güzgü, sıx məkan
Gənclik problemi	İdentiklik axtarışı, sosial təcrid, gələcəksizlik	Daxili dialoq, qərarlısızlıq təsviri, təhkiyə parçalanması	Gecə səhnələri, təkbaşına yol, dar küçə

Mənbə Ağayar, Ş. (2020). *Qaçqınlar*. Ədəbi Portal.

Cədvəl 1-ə əsasən çağdaş hekayələrdə sosial mövzuların hansı ədəbi üsullarla ifadə olunduğunu göstərir. Ailə, qadın və gənclik mövzuları fərqli estetik elementlərlə təqdim olunur: məsələn, daxili monoloq ailədaxili susqunluğu, simvolik məkan təsvirləri isə qadının sıxıntısını və gənclərin izolyasiyasını təqdim edir (Abbasi, 2019).

Nəticə

Ailə, qadın və gənclik problemlərinin çağdaş ictimai kontekstdə Azərbaycan hekayələrində əksi, ədəbi düşüncənin cəmiyyətlə paralel inkişaf etdiyini, onun struktur böhranlarını və psixoloji gərginliklərini incə estetik formalarla ifadə etdiyini göstərir. Müasir hekayələrdə bu mövzuların təqdimatı sadəcə məzmun səviyyəsində yox, həm də bədii struktur, dil, məkan və zaman təşkilatı vasitəsilə çoxqatlı şəkildə işlənir. Yazıçılar sosial gerçəklikləri yalnız təsvir etməklə kifayətlənmir, həm də onların mənəvi və ideoloji təhlilini verir. Beləliklə, müasir Azərbaycan hekayəsi sosial reallıqların bir təsviri olmaqdan çıxaraq, həm də bir diaqnostik vasitəyə çevrilir. Ailə motivi hekayələrdə artıq sabit, qoruyucu və harmonik bir mühit kimi deyil, əksinə, emosional boşluqların,

kommunikasiya çatışmazlıqlarının, mənəvi gərginliklərin yaşandığı bir məkan kimi təqdim olunur. Ailə daxilində yaranan ziddiyyətlər – valideyn-övlad münasibətlərindəki qeyri-şəffaflıq, ailədaxili zorakılıq, boşanma və sosial-maddi gərginlik – çağdaş ədəbi mətnlərdə fərdin psixoloji çöküşü ilə birbaşa əlaqələndirilir. Müəlliflər bu ziddiyyətləri bəzən simvolik, bəzən isə realist təsvirlər vasitəsilə oxucuya təqdim edirlər. Bu yanaşma ailənin yalnız şəxsi deyil, həm də ictimai funksiyasının dəyişməsinə vurğulayır. Qadın obrazı isə çağdaş hekayələrdə ən dinamik və dəyişkən fiqurlardan birinə çevrilmişdir. Ənənəvi cinsiyyət rollarına qarşı çıxan, fərdi mövqeyini qorumağa çalışan və sosial təzyiqlərə dirəniş göstərən qadın obrazları artıq yalnız "zəif cins" olaraq deyil, həm də psixoloji olaraq mürəkkəb, sosial olaraq aktiv subyekt kimi təqdim olunur. Qadınların ailə, iş həyatı və ictimai mövqeləri arasında balans yaratmaqda çəkdikləri daxili əzablar, məhdudiyyətlərə qarşı göstərdikləri passiv və ya aktiv müqavimət formaları müasir hekayələrdə geniş əks olunur. Bu baxımdan qadın mövzusu təkcə gender bərabərsizliyi məsələsi yox, həm də insan azadlığı, identiklik və sosial ədalət problemlərinin bir təzahürü kimi çıxış edir. Gənclik problemi isə özündə çoxsaylı alt mövzuları birləşdirir: işsizlik, təhsil imkanlarının bərabərsizliyi, ailə və cəmiyyət arasında qalmışlıq, sosial və psixoloji təcrid. Gənc obrazlar müasir hekayələrdə ya özünü tanımağa çalışan, ya da sistemin tələbləri arasında sıxışmış qalan bir nəslin simvoluna çevrilmişdir.

Ədəbiyyat

1. Abbaslı, İ. (2019). *Çağdaş Azərbaycan nəsrinə və cəmiyyətə*. Gəncə: Nurlan Nəşriyyatı.
2. Ağayar, Ş. (2020). *Qaçqınlar*. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.
3. Cəfərova, Z. (2022). Ailədaxili münasibətlərin ədəbi təzahürləri. *Bakı Humanitar Elmlər Jurnalı*, 2(14), 100–110.
4. Əliyev, N. (2022). *Ağ saat*. Bakı: Yazıçı.
5. Əliyev, F. (2020). Simvolik dil və ailə metaforası. *Azərbaycan Filologiyası*, 3(51), 59–66.
6. Əliyeva, L. (2021). Azərbaycan ədəbiyyatında qadın obrazlarının transformasiyası. *Dil və Ədəbiyyat*, 1(43), 45–53.
7. Əlizadə, K. (2023). Müasir hekayələrdə gəncliyin emosional izolyasiyası. *Azərbaycan Universiteti Elmi Məcmuə*, 3(35), 77–84.
8. Hüseynli, R. (2023). Çağdaş Azərbaycan hekayə janrında sosial problematika. *Bakı Dövlət Universiteti Elmi Əsərlər*, 2(48), 112–122.
9. Hüseynova, T. (2022). Qadın yazıçıları və sosial problematika: Müqayisəli təhlil. *Ədəbi Tənqid*, 5(19), 56–65.
10. Kamal, M. (2018). *Azərbaycanda modern nəsrin inkişaf mərhələləri*. Bakı: Təhsil Nəşriyyatı.
11. Qasımov, R. (2020). Müasir Azərbaycan nəsrində ailə institutunun poetikası. *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Xəbərləri*, 3(57), 68–75.
12. Quliyev, A. (2019). Gənclik və şəhər: Müasir ədəbiyyatda identiklik böhranı. *Ədəbiyyat və Həyat*, 4(22), 89–95.
13. Məmmədli, E. (2021). *Gender və ədəbiyyat: Postmodern yanaşmalar*. Bakı: Elm və Təhsil.
14. Məmmədova, Ş. (2021). Müasir hekayədə məkanın sosial funksiyası. *Ədəbiyyat və Cəmiyyət*, 1(10), 33–41.
15. Mövlud, G. (2021). *Otuz beş yaş*. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.
16. Muradlı, T. (2020). *Postmodern hekayədə sosial kodlar*. Bakı: ADPU Nəşriyyatı.

Daxil oldu: 28.12.2024

Qəbul edildi: 02.04.2025